

ПРАВОВІ ПОЗИЦІЇ ВЕРХОВНОГО СУДУ ЩОДО ЗМЕНШЕННЯ ЮРИДИЧНОЇ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ У СУДОЧИНСТВІ

Дутчак Антон Ігорович

магістр права, Чернівецький національний

університет ім. Ю. Федьковича

ORCID: 0009-0002-2651-5902

Науковий керівник: Гаврилюк Руслана Олександрівна

доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри

публічного права, Чернівецький національний

університет ім. Ю. Федьковича

Інтернет-адреса публікації на сайті:

http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3612

Постановка проблеми. Принцип юридичної визначеності належить до ряду найфундаментальніших цінностей права. Наразі він входить у якості окремого елемента до більш широкого за змістом принципу верховенства права [1]. Принцип юридичної визначеності відомий ще з римського права як *res judicata*. Він означав тоді остаточність судового рішення. Наразі його зміст надзвичайно розширився і збагатився. Він охоплює собою усю правову дійсність – від правотворчості до правозастосування, втім числі і систему судочинства. Зокрема, він продовжує залишатися одним з визначальних критеріїв його справедливості. Наразі в умовах справжньої турбулентності права особливий інтерес являє собою практика Верховного Суду по укоріненню принципу юридичної визначеності у судочинстві України, зокрема, правові позиції Верховного Суду щодо зменшення юридичної невизначеності.

Виклад основних результатів дослідження. Принцип юридичної визначеності належить за його природою до числа ідеальних юридичних конструкцій, тому у дійсності повна юридична визначеність неможлива априорі. Адже суспільні відносини, що врегульовуються правом, мають

процесуальну природу, а юридична норма як модель правової поведінки наділена статичною природою. Тому насправді у правозастосуванні переслідується мета зменшення правової невизначеності. Неоцінений досвід в останньому має Верховний Суд.

Зокрема, у рішенні Касаційного адміністративного суду Верховного Суду від 26.10.2020 р. (справа №9901/72/19) особливу увагу було звернуто на загальноприйняті правила подолання судами колізій як дієвий інструмент зменшення правової невизначеності у процесі судочинства. Причинами юридичних колізій, як відомо, є наявність протиріч між юридичними нормами. КАС у цьому рішенні звернув увагу на змістовий і темпоральний способи подолання таких колізій.

Змістові колізії, як зазначив КАС, пов'язані з наявністю загальних, спеціальних і виняткових юридичних норм. У випадках розбіжностей загальних та спеціальних (виняткових) юридичних норм, відповідно до правової позиції КАС, належить керуватися принципом *lex specialis derogate generali*. Його квінтесенція зводиться до того, що спеціальна юридична норма має перевагу над загальною юридичною нормою. У випадках, коли юридичні норми актів рівної юридичної сили пропонують різні моделі правового регулювання, при їх застосуванні перевагу належить надавати юридичній нормі, що регулює вужче коло суспільних відносин [2]. Це, знову ж таки, спеціальна юридична норма. До речі, саме такий підхід Верховний Суд застосував у його постанові в справі №807/257/14 від 29 січня 2019 р. [3].

В підсумку у своєму рішенні від 26 жовтня 2020 р. КАС резюмував, що судам різних видів юрисдикції належить застосовувати у їх практичній діяльності наступні класичні для практичної юриспруденції формули (принципи): «закон пізніший має перевагу над давнішим» (*lex posterior derogate priori*); «закон спеціальний має перевагу над загальним» (*lex specialis derogate generali*); «закон загальний пізніший не має переваги над спеціальним давнішим» (*lex posterior generalis non derogate priori specialis*)» [1]. При цьому КАС особливо наголосив, що у разі

незастосування судом цих принципів (формул) за обставин, коли їх застосування є необхідним, принцип верховенства права втрачає свою дієвість.

В Ухвалі Великої Палати Верховного Суду від 2.09.2020 р. (справа No0306/7567/12) було обґрунтовано висновок, що дієвим інструментом зменшення правової невизначеності є також застосування аналогії права. Юридична колізія виникла перед самим Верховним Судом у зв'язку з Рішенням Конституційного Суду України (далі – КСУ) від 11.06.2020р. No7-р/2020, яким статтю 375 Кримінального кодексу України було визнано неконституційною та передбачено втрату нею чинності через шість місяців з дати ухвалення цього рішення. Таке відтермінування було пов'язане з потребою надання вітчизняному законодавцю часу для приведення неконституційної норми у відповідність до Конституції України [4].

Як зазначив Верховний Суд, визнання вищезазначеної норми неконституційною анулювало підстави для обґрунтування висновків Суду щодо її застосування. Водночас Верховний Суд з урахуванням відтермінування втрати чинності цією нормою виявився позбавленим можливості приймати будь-які рішення, пов'язані зі статтею 375 Кримінального кодексу України, а тому він визнав за необхідне провадження у справі зупинити до остаточно втрати чинності цією статтею чи приведення її Верховною Радою України у відповідність із Конституцією України.

Оскільки Кримінальним процесуальним кодексом України відповідної ситуації не було передбачено у якості підстави для зупинення подальшого провадження у справі, Велика Палата Верховного Суду визнала за необхідне і водночас можливе застосувати аналогію права [4]. Така можливість передбачена ч.6 ст. 9 Кримінального процесуального кодексу України. У ній, зокрема, йдеться про те, що коли положення цього Кодексу не регулюють безпосередньо чи неоднозначно регулюють питання кримінального провадження, слід застосовувати передбачені ч. 1 ст. 7 КПК загальні засади кримінального провадження [5].

При цьому Велика Палата Верховного Суду у якості одного з аргументів такого свого рішення зіслалася також на те, що як слідує із ч. 2 ст. 280 КПК України, вітчизняний законодавець відносить до підстав зупинення провадження у справі судом обставини, що мають тимчасовий характер і водночас в період їх існування вони перешкоджають вирішенню справи по суті по суті [4].

У Постанові Великої Палати Верховного Суду від 27 листопада 2019 року (справа №629/847/15-к) було обґрунтовано висновок про те, що зменшенню правової невизначеності сприяє також застосування аналогії закону. Підставою для цього висновку Верховного Суду стали результати порівняльно-правового аналізу юридичних норм усіх процесуальних кодексів України, відповідно до яких здійснюються передачі проваджень об'єднаній палаті з метою відступу від попередніх висновків щодо застосування норм права в подібних відносинах. Зокрема, Велика Палата Верховного Суду зазначила, що у зв'язку з використанням в ч. 2 ст. 434-1 КПК України словосполучення «іншої об'єднаної палати», а не «об'єднаної палати», про що йдеться в ГПК України, ЦПК України і КАС України, з'явилась прогалина стосовно вирішення питання про передачу справи колегією суддів чи палатою на повторний розгляд об'єднаної палати задля відступу від її попереднього висновку стосовно застосування норми права в подібних правовідносинах у випадках, якщо його раніше було ухвалено тією ж об'єднаною палатою. В такому випадку ч. 6 ст. 9 КПК України, як зазначив Верховний Суд, допускає застосування аналогії в кримінальному провадженні [6].

При цьому Велика Палата Верховного Суду наголосила, що відсутність у ст. 434-1 КПК України механізму для відступу від попереднього правового висновку, зробленого у рішенні об'єднаної палати, є нічим іншим як правовою прогалиною, вирішення якої має суттєве значення для формування практики суду касаційної інстанції. Велика Палата Верховного Суду дійшла висновку, що усунення даної прогалини можливе внаслідок застосування аналогії норм кримінального процесуального закону (аналогії закону), якими регламентується порядок

передачі кримінального провадження у випадку необхідності відступу від попереднього висновку палати, яка раніше сформулювала свій правовий висновок.

Висновки. Важливим атрибутом дотримання принципу юридичної визначеності у судочинстві є зменшення правової невизначеності. Ефективними інструментами цього, відповідно до правових позицій Верховного Суду, є дотримання під час судочинства правил подолання юридичних колізій, а також застосування аналогії права та аналогії закону.

Література:

1. Верховенство права. Доповідь схвалена Венеційською комісією на 86-му пленарному засіданні (Венеція, 25-26 березня 2011 року). Право України. 2011. №10. С. 168-184.
2. Рішення КАС у складі ВС від 26 жовтня 2020 року, справа № 9901/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93404515>
3. Постанова Верховного Суду від 29 січня 2019 р. у справі №807/257/14. URL: https://protocol.ua/ua/postanova_kas_vp_vid_29_01_2019_roku_u_sprav_i_807_257_14/
4. Ухвала Великої Палати ВС від 2 вересня 2020 року, справа №0306/7567/12. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/91460914>
5. Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон, Кодекс від 13.04.2012 № 4651-VI із змінами та доповн. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
6. Постанова Великої Палати ВС від 27 листопада 2019 року, справа № 629/847/15-к. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/86105184>